

РЕЦЕНЗИЯ

по процедура за защита на дисертация за придобиване на образователната и научна степен “*доктор*” (PhD)

Рецензент: **проф. Калин Порожанов д-р дн** – катедра *История* при ПИФ на ЮЗУ «Неофит Рилски», въз основа на Заповед № 742/18.04.2023 г. на Ректора на ЮЗУ, Благоевград проф. д-р Борислав Юруков, във връзка с **провеждането на защитата на дисертационния труд за ОНС «доктор»**, по научната специалност *Археология, вкл. нумизматика и епиграфика*, в професионално направление 2.2 История и археология, област на висше образование 2.Хуманитрани науки и **Решение от Първото заседание на НЖ**, проведено на 27.04.2023 г.

Кандидат: **Мариана Славова**, докторант редовна форма на обучение, в катедра *История* при ПИФ на ЮЗУ, с тема на дисертацията *Монетни типове и монетно обращение по средното течение на река Марица през II-I в. пр. Хр.*, Благоевград, 2023 с научен ръководител проф. Иля Прокопов д-р дн

I. КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ: През 1998 г. Мариана Славова става Магистър по **история** във ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий”. От 2019 г. е Магистър по **нумизматика, експертиза и оценка на културно-исторически ценности**, а през 2019-2022 г. е **редовен докторант** по *Археология, вкл. нумизматика и епиграфика* в ЮЗУ “Неофит Рилски” – Благоевград.

Работи като нумизмат, в отдел “Археология” на РИМ – Хасково, от 1999 г., където, след 2002 г., обработва и съхранява

нумизматичния фонд. От 2006 г. изготвя експертизи в сферата на нумизматиката. Вписана е в Регистъра на експертите по чл. 96, ал. 4 от ЗКН със Заповед на МК под № РД09-157/02.08.2018 г.

II. ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАУЧНАТА ПРОДУКЦИЯ:

Дисертационният труд се състои от **Титулни страници** (Заглавна – 1 с. и Декларация за авторство – 2 с.), **Съдържание** (3-9 с.), **Увод** (10-19 с.), **Глава ПЪРВА** (20-75 с.), **Глава ВТОРА** (76-286 с.), **Глава ТРЕТА** (287-339 с.), **Заключение** (340-344 с.), **Библиография** (345-368 с.), **Интернет източници** (369 с.), **Използвани съкращения** (370-371 с.), **Таблица 7 Антични монети от II-I в. От фонда на РИМ Хасково. Изследване състава на метала (рентгенофлуорисцентен анализ)** (372-380 с.), **Колективни находки по области** (381-383 с.), **Легенда монетни типове** (384 с.).

УВОД-ът представя:

§1. Избор на темата. Цели. Основни задачи. Етапи на изследването. Изборът на темата е провокиран от интересите на автора към проблема за монетната циркулация в земите на Древна Тракия и по-конкретно – **монетните типове и монетното обращение по средното течение на река Марица през късния елинизъм II-I в. пр. Хр. Цели-те са ясно формулирани: Основните задачи** са добре представени. **Етапите на изследването са** съобразени с конкретния изворов материал, в конкретната историческа обстановка. **Методи** представя общите и частни методи, като се обръща внимание на спецификата при работа с нумизматичен материал. **Интердисциплинарният характер** на изследването налага да се използват текстове на античните автори;

археологическа информация; епиграфски паметници, а за богатия нумизматичен материал – и методи от химията, физиката и археометрията, както и от ГИС.

§2. **Териториален и хронологически обхват** включва земите по средното течение на река Марица и нейния водосборен басейн, за времето на II-I в. пр.н.е. **Фондове и колекции** анализира същите на НАИМ-БАН, РИМ-Пазарджик, РАМ-Пловдив, РИМ-Стара Загора, РИМ-Смолян, РИМ-Кърджали, РИМ-Хасково, ИМ-Димитровград, ИМ-Харманли, ИМ-Тополовград и ИМ-Свиленград. **Структура** представя съдържанието на дисертацията.

§3. **Обща характеристика на проблема. Актуалност на темата** очертава съвременното състояние на проблематиката, в чийто контекст е темата. Тук не мога да не отбележа достойнството, че *«Една голяма част от нумизматичния материал авторът е обработил de visu»*. (16 с.). **Пропуски и слабости на досегашните проучвания** отчита несъвършенства на част от публикациите. **Приноси на досегашните изследвания** казва, че съвременната българска нумизматика се проявява отлично и професионално, и е признавана от големите школи в Европа.

ГЛАВА ПЪРВА: ИСТОРИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД. ИЗВОРОЗНАНИЕ. ИЗВОРИ. ПЪТИЩА. се състои от: **§1.Историографски преглед** – дава вярна картина на основните автори и техните публикации, свързани с темата. **§2.Изворознание. Извори** се спира на и отлично представя основните изворови бази данни, както за писмените извори, така и за нумизматичните. Въз основа на тях се дава една добре написана кратка аналитична история на изследвания район през елинизма. **§3.Пътища** прецизно

и подробно разглежда данните и публикациите за основните и второстепенни пътни артерии в района.

ГЛАВА ВТОРА: МОНЕТНИ СЪКРОВИЩА (ХОМОГЕННИ И СМЕСЕНИ). ИНВЕНТАР НА НАХОДКИТЕ С КОМЕНТАРИ НА АВТОРА. съдържа 6 параграфа. Те интерпретират данните от и за областите: Пазарджик, Пловдив, Стара Загора, Смолян, Кърджали, Хасково.

§1.Област Пазарджик представя и анализира с професионален коментар: **9 монетни съкровища и Единични монети. Карта 1 и Таблица 1** представят изброените 9 хомогенни и смесени находки. Те показват, че са обработени **общо 729 монети; Единични монети – 42; Карта 2** нагледно представя находки от археологически разкопки и единични находки.

Така, от област Пазарджик са представени, анализирани и коментирани в исторически контекст общо 778 монети. Местонамирането им и техният състав очертават търговските трасета-пътища, които са коментирани в I глава. ПРИНОС

Същото е сторено и за останалите **5 области, ето заключителните обобщения:**

Пловдив – оказва се, че намерените монетни находки в околностите на града свидетелстват за развит градски живот, като една от причините е политиката на лоялност към Рим, която одрисите поддържат след битката при Пидна (168 г. пр.Хр.) до края на I в. пр. Хр. Както и, че появата на римските републикански денари в състава на смесените съкровища от района е резултат от военните кампании на македонските управители през втората половина на I в. пр. Хр. (145 с.).

Стара Загора – от всички разглеждани области тази е с **най-голямата наситеност на находки – общо 25 съкровища, съставени от високостойностни сребърни монети – тетрадрахми.** Основателно се допуска, че това са **пари, необходими на римляните, за да спечелят доверието и обезпечат съдействието на тракийските династи за своите планове.** (190 с.).

Смолян – оказва се, че **преобладаващият монетен тип в района са бронзовите монети на Маронея** (Таблица 4 и Карта 7). Застъпени са и двата номинала, с предимство на монетите с голям номинал. В района на с. Старцево, община Златоград, е открита и запазена до днес, **най-голямата хомогенна находка с монети от голям номинал у нас, съдържаща 726 бр.** Една от причините за **доминиращият тип бронзови емисии тук са постоянните търговски връзки на населението от тази част от Родопите с жителите на Маронея и снабдяването на града с метал за монетарницата, защото повече от половината от досега известните колективни находки съдържат бронзови издания, а археолозите, проучващи региона, съобщават за запазени следи от античен рудодобив.** (219 с.). В района на община Баните, се **проследява специфична разделителна линия, на изток от нея доминират монетите на Абдера, впоследствие заета от тези на Маронея;** така и Тасоските тетрадрахми от типа „Дионис Сотер“ се откриват там, където са намирани и по-ранните монети с името на тасосците, а **на изток доминират сребърните и бронзови монети на Маронея.** (220 с.).

Кърджали – **доминиращ тип в областта са бронзовите издания на Маронея** – и от двата номинала. Откриват се в състава на няколко обемни хомогенни съкровища и като единични находки (Таблица 5 и Карти 8 и 9). **Количеството монети в находките**

подказва ролята им при извършване на ежедневните разплащания и голямата им популярност сред населението от района, затова преобладават монетите от малкия номинал. На територията на областта не са регистрирани находки със сребърни тетрадрахми на Маронея, а сребърните тетрадрахми на Тасос са изключение.(241 с.).

Хасково – Район със стратегическо положение за паричния обмен в Тракийския Югоизток през II-I в. пр. Хр., подвластен на действията на понтийския владетел Митридат VI срещу Рим, видимо от находките с тетрадрахми от Александров и Лизимахов тип по долината на р. Марица – Свиленград, Сладун, Бисер, община Харманли, като е значителен и броят на тасоските тетрадрахми, укрити в съкровищата. В този район оригиналните са смесени с тетрадрахми от „тасоски тип“ и кореспондират с войните на Рим срещу Митридат VI. (284 с.).

ПРИНОСНИ са обобщенията за всяка една от тези 6 области. Видими за всички тях – в Таблица 7 (334 с.) от гл. III.

Извод от гл. II: Основната маса от сребърни монети в състава на проучените монетни съкровища от изследваната територия е свидетелство за несигурност и драматични събития, довели до тяхното укриване. Те не са участвали в търговията или при покриване на ежедневни нужди. Не са и резултат от сделки. Най-вероятно са плащания към местната тракийска аристокрация за участие или неутралитет във военни походи и акции. ПРИНОС.

ГЛАВА ТРЕТА: МОНЕТНА ЦИРКУЛАЦИЯ. ХАРАКТЕРИСТИКА ПО РАЙОНИ, ТИПОВЕ И ГРУПИ.

Тази глава е съществена за синтеза, след анализа и коментарите в гл. II. Важна е констатацията, че проучванията и теренните наблюдения в изследваната територия, сочат **концентрация на археологическите обекти – в т. ч. и монетни находки, предимно около пътните артерии, речните долини, местата със затруднен достъп и добра видимост. (287-8 с.) – ПРИНОС.** Обективно е отчетено, че в изследването са коментирани **98 колективни находки**, голяма част от които са публикувани в бюлетините и вече са в научно обръщение: от тях **55 са хомогенни, с монети от един тип, и 43 – смесени, с два и повече монетни типа в състава си; преобладават емисиите от благороден метал – сребро, показател за характера на монетното обращение** в изследваната територия. (288 с.) ПРИНОС.

С особена важност е наблюдението, че нанесени върху картата съкровищата не се разпределят равномерно, а очертават няколко различни зони: една част са със сравнително слаба концентрация на находки; друга – оформя неголеми райони със значително струпване на малки или обемни съкровища. **По-големите съкровища със сребърни тетрадрахми в състава си вероятно са част от заплати или възнаграждения от проведени военни операции, като често те свидетелстват и за интензивни контакти с големите елинистически центрове на Мала Азия. (289 с.). ПРИНОС**

След направения анализ на монетните находки и типовете монети в състава им върху картата за тяхното разпространение се отбелязват **основните зони с по-голяма плътност, те следват трасето на Диагоналния път и долината на р. Марица**, като други две се оформят в непосредствена близост до р. Марица: едната в района на минералния извор на Меричлери и друга – в района на Чирпанските възвишения. Струпване се наблюдава и на

територията, заключена между Марица и нейния приток – река Сазлийка. (332 с.) ПРИНОС

С висока стойност е изводът, че в областта на Източните Родопи концентрация с находки се ограничава по долината на р. Арда и около проходите – Авренския и Енидже, както в близост до местата със следи от антични рудници за добив на злато, сребро и олово. (332 с.). ПРИНОС

Цялата статистика в представянето на 17 монетни типа и 8268 броя монети в колективни и единични находки (334 с. Таблица 7) е **ОСОБЕНО ЦЕНЕН ПРИНОСЕН ИЗВОД**. Видно е, че най-много преобладават **Тетрадрахмите Тасос II период, вкл. „тасоски тип” – общо 2777+**, както и **Тетрадрахми Мароней II период – общо 2464+**. Това са повече от половината представяни монети, което определя значимата роля на тези две монетарници.

Изводи от гл. III (339 с.):

Първо. Най-разпространените монети с името на тасосците проникват в района в края на II и първите две десетилетия на I в. пр. Хр. Отсичани са според нуждите на Рим в различни центрове на материка от наети ателиета. Няма данни за активно монетосечене на самия остров; тъй като имат голяма популярност, единствено те стават обект на интензивно имитативно, силно варваризирано монетосечене. ПРИНОС

Второ. След поредицата от военни походи на Рим в Източна Тракия, започнали от М. Теренций Варон Лукул през 72 г. пр. Хр., се наблюдава рязко намаляване на паричните потоци; затворени са много от монетарниците, включително и тези по Западния Черноморски бряг; появяват се имитации, които запълват необходимостта от парични средства, за да функционират пазарите. ПРИНОС

Трето. Монетите на Мароней са втори по обем след тасоските и покриват само определени зони от изследваната територия. Укриването им е най-интензивно в Родопския район. Влияние за укриването им имат военните действия на М. Минуций Руф през 109 г. пр. Хр. срещу бесите. ПРИНОС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ-то (340-344с.) представя

III. ОСНОВНИТЕ ПРИНОСНИ ИЗВОДИ:

1.Открояват се няколко **основни типа късноелинистически издания. Преобладават емисиите от благороден метал – сребро, показател за характера на монетното обращение в изследваната територия. Трезорираните обемни съкровища вероятно са част от заплати или възнаграждения от проведени военни операции.**

2.Оказва се, че доминират **тетрадрахмите на Тасос** и тези от „тасоски тип“, които заедно с техните имитации заемат **почти 37 % от обема на регистрираните съкровища. Следват тетрадрахмите и бронзовите издания на Мароней с почти 30 %, тетрадрахмите на Атина „Нов стил“ - с 5,7 % и тези от Александров и Лизимахов тип с 3,4 %. Тетроболите на Истиея заемат почетното пето място с 1,2 %. Бронзовите имитации на типа Глава на бог Стримон/Тризъбец се регистрират с 0,9 %. Сравнително скромно присъстват тетрадрахмите на ПМО – с 0,7 % и на римския квестор Езилас – с 0,6 %. Почти символично са застъпени драхмите на адриатическите градове...**

3.Концентрация на археологическите обекти - в т.ч. и **монетни находки, са регистрирани предимно около пътните артерии, речните долини, местата със затруднен достъп и добра видимост. Движението на паричните потоци е от юг на север, съобразено с трасетата на предримските и основните римски**

пътни артерии, второстепенните пътища и техните локални разклонения, маркирани в резултат от направените проучвания през годините...

4. Анализът на монетните находки от изследваната територия и контактните зони недвусмислено насочва към историческия период, в който са натрупани. В началото на изследвания период – края на III и началото на II в. пр. Хр. доминиращият тип монети са с името на **Александър III, Лизимах и Филип III.** Тетрадрахми от новите типове все още не се откриват.

5. Събитията, довели до укриването, трезорирането или изгубването на монетите, които днес откриваме, **са свързани с периода от последната Македонска война, завършила с победа на Римската република над Македония през 168 г. пр. Хр., до средата на I в. пр. Хр.**

6. Замяната на късноелинистическите монети с римските републикански денари е добре замислен процес, началото на който може да се търси в годините след отстраняването на понтийския владетел Митридат VI, а краят му – след битките при Филипи през 42 г. пр. Хр. и Акциум 31 г. пр. Хр. Дотогава Рим използва късноелинистическите монетосечения, добре познати и приети на локалния пазар.

БИБЛИОГРАФИЯ-та (кирилица и латиница) е разположена върху цели 25 страници (345-69) е изключително подробна и изчерпателна; **Интернет източници** – приложени на 369-70 с.; **Използвани съкращения** – 370-71 с.; **Таблица 8** Антични монети от II – I в. пр. Хр. от фонда на РИМ – Хасково. Изследване състава на метала (рентгенофлуорисцентен анализ) – 372-80 с.;

Колективни находки по области – 381-83 с.; Легенда монетни типове – 384 с.

Авторефератът отговаря на изискванията, приемам изброените в него приноси, като добавям и другите, отчетени от мен в рецензията. Мариана Славова има 4 публикации по темата на дисертацията, от които 3 – в съавторство и 1 – самостоятелна, което надхвърля изискуемите две статии.

Наукометрия. Мариана Славова **събира 35 точки**, които са повече от изискваните 30.

Проверката на Издателския комплекс при ЮЗУ „Неофит Рилски”, от 06.03.2023 г. показва, че **текстът на дисертацията има индекс на сходство 7%., което означава, че няма плагиатство.**

IV. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ:

След всичко казано дотук **нямам научни и методически бележки.** Но ще отбележа **техническо несъответствие и грешка в номерирането на частите в Съдържанието** на дисертацията: Поставено е I. при Увода, който би трябвало да не е с номерация. Оттук следва грешката, че гл. I. е обозначена с II., глава II – с III., а глава III. е обозначена също с III... Освен това, на с. 37 вместо да се каже, че през 1972 г. е основан **Институтът по тракология** при БАН, пише че е създаден **Центърът** по тракология при БАН, в какъвто Институтът е трансформиран чак през 2007 г.

Препоръчвам да се **изчисти допусканото технически, а не от незнание, неправилно членуване** – на някои места вместо пълен е поставян непълен член или обратно. Напр. още на с. 38 горе вместо **Институтът... пише Института...**

Накрая, не мога да не отбележа, че това е една огромна по обем, отлична, и добре свършена работа, с цветни карти и подробни таблици, която надхвърля обема и приносите нужни на една обикновена дисертация. Затова **препоръчвам** тя да се отпечата не само на български, но да се преведе и на английски, за да се представи, тази професионално обработена и исторически интерпретирана нумизматична информация, в международно научно ползрение.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Въз основа на всичко казано до тук, давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА И ГЛАСУВАМ С „ДА”** за получаването на **ОНС доктор** от редовния докторант **Мариана Славова**, за дисертационния труд *Монетни типове и монетно обращение по средното течение на река Марица през II-I в. пр.Хр.* Благоевград, 2023, по научната специалност *Археология, вкл. нумизматика и епиграфика*, в професионално направление 2.2 История и археология.

Рецензент:

26.05.2023 г.

проф. Калин Порожанов д-р дн

REVIEW

under the procedure for defense of a dissertation for acquiring of the educational and scientific degree “*doctor*” (PhD)

Reviewer: Prof. Kalin Porozhanov Dr. DSc – Department of History at the Faculty of Law and History in South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, based on Order No. 742/18.04.2023 of the Rector of the SWU Prof. Dr. Borislav Yurukov, in connection with the **defense of the dissertation work** (for the the educational and scientific degree «doctor»=PhD), in the scientific specialty *Archaeology, incl. numismatics and epigraphy*, in professional direction 2.2 History and Archaeology, field of higher education 2. Humanities, and **Decision from the First meeting of the Scientific Jury**, held on 27.04.2023 .

Candidate: Mariana Slavova – full-time doctoral student, in the Department of History at the FLH in SWU, with the topic of the dissertation *Coin types and coin circulation along the middle course of the Maritsa River in the 2nd-1st centuries BC*, Blagoevgrad, 2023 with academic supervisor Prof. Ilya Prokopov, PhD, DSc,

I. BRIEF BIOGRAPHICAL DATA: In 1998, Mariana Slavova became a Master of *History* at VTU "St. St. Cyril and Methodius". Since 2019, she has a Master's degree in *Numismatics, expertise and evaluation of cultural and historical values*, and in 2019-2022 she is a full-time doctoral student in *Archaeology, incl. numismatics and epigraphy* at the "Neofit Rilski" SWU - Blagoevgrad.

She has been working as a numismatist, in the "Archaeology" department of Regional Historical Museum - Haskovo, since 1999, where, after 2002, she processes and preserves the numismatic fund.

Since 2006, she has been preparing expertise in the field of numismatics. It is entered in the Register of experts under Art. 96, para. 4 of the Law on Cultural Heritage with Order of the Ministry of Culture under No. RD09-157/02.08.2018

II. CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC PRODUCTION:

The dissertation consists of Title Pages (Title – 1 p. and Declaration of Authorship – 2 p.), Table of Contents (3-9 p.), Introduction (10-19 p.), Chapter ONE (20-75 p.) , Chapter TWO (76-286 p.), Chapter THREE (287-339 p.), Conclusion (340-344 p.), Bibliography (345-368 p.), Internet sources (369 p.), Abbreviations used (370-371 p.), Table 7 Ancient coins from the 2nd-1st centuries. From the fund of RHM-Haskovo. Study of the composition of the metal (X-ray fluorescence analysis) (372-380 p.), Collective finds by areas (381-383 p.), Legend of coin types (384 p.).

THE INTRODUCTION introduces:

§1. Choice of topic. Aims. Basic tasks. Stages of the study. The choice of the topic was provoked by the author's interests in the monetary circulation in the territory of today's Haskovo region, related to the problem of the coin circulation in the lands of Ancient Thrace and more specifically with the coin types and the coin circulation along the middle course of the Maritsa River during the late Hellenistic Period 2nd - 1st century BC. The objectives are clearly stated: The main tasks are well presented. The stages of the research are tailored to the specific source material, in the specific historical setting. Methods presents general and private methods, paying attention to the specifics of working with numismatic material. The interdisciplinary nature of the research necessitates the use of texts by ancient authors; archaeological

information; epigraphic monuments, and for the rich numismatic material – and methods from chemistry, physics and archaeometry, as well as from GIS.

§2. **Territorial and chronological scope** includes the lands along the middle course of the Maritsa River and its catchment basin, during the 2nd-1st centuries BC. Funds and collections analyzed at NAIM-BAN, RHM-Pazardzhik, RAM-Plovdiv, RHM-Stara Zagora, RHM-Smolyan, RHM-Kardzhali, RHM-Haskovo, HM-Dimitrovgrad, HM-Harmanli, HM-Topolovgrad and HM-Svilengrad. Structure presents the content of the dissertation.

§3. **General characteristic of the problem.** Actuality of the topic outlines the current state of the issues in the context of which the topic is. Here I cannot fail to note the merit that “*The author processed a large part of the numismatic material "de visu".*” (16 p.). Gaps and weaknesses of previous studies objectively reports real imperfections of some of the publications. Contributions of the research so far tells us that modern Bulgarian numismatics is excellent and professional and is recognized by the major schools in Europe.

CHAPTER ONE: HISTORIOGRAPHICAL SURVEY. EXPORT. SPRINGS. ROADS. consists of three paragraphs: §1. A **historiographic review** gives a true picture of the main authors and their publications related to the topic. §2. **Source science. Sources** dwells on and excellently presents the main source databases, both for written and numismatic sources. Based on these, a well-written short analytical history of the study area through Hellenism is given. §3. **Roads** precisely and in detail examines the data and publications for the main and secondary road arteries in the area.

CHAPTER TWO: COIN TREASURES (HOMOGENEOUS AND MIXED). INVENTORY OF FINDINGS WITH AUTHOR'S COMMENTS. contains 6 paragraphs. They interpret the data from and for the districts: Pazardzhik, Plovdiv, Stara Zagora, Smolyan, Kardjali, Haskovo.

§1. Pazardzhik region presents and analyzes with professional commentary: **9 coin treasures** and **Single coins**, Map 1 and Table 1 perfectly present the listed 9 homogeneous and mixed finds. They show that a **total of 729 coins were processed; Single coins – 42**; Map 2 graphically presents finds from archaeological excavations and single finds in Pazardzhik District – 7. Thus, a **total of 778 coins from the Pazardzhik region** were presented, analyzed and commented in a historical context. **Their location and composition outline the trade routes-roads** that are commented on in Chapter I. CONTRIBUTION

The same is done for **the remaining 5 districts, here are the final contribution summaries:**

Plovdiv - it turns out that the coin finds found in the vicinity of the city testify to a developed urban life, one of the reasons being the policy of loyalty to Rome, which the Odrysians maintained after the battle of Pydna (168 BC) until the end of the 1st century BC As well as the appearance of the Roman republican denarius in the composition of the mixed treasures from the region **was the result of the military campaigns of the Macedonian governors in the second half of the 1st century BC.** (145 p.).

Stara Zagora - of all the examined areas, this is the **one with the greatest saturation of finds - a total of 25 treasures made up of high-value silver coins - tetradrachms.** It is reasonably assumed that **this was money the Romans needed to gain the trust and support of the Thracian dynasts for their plans.** (190 p.).

Smolyan - the predominant coin type in the area appears to be the bronze coins of Maroneia (Table 4 and Map 7). Both denominations are represented, with the higher denomination coins taking precedence. In the area of the village of Startsevo, municipality of Zlatograd, the largest homogeneous find of **large denomination coins in our country, containing 726 pieces**, was discovered and preserved to this day. **One of the reasons for the dominant type of bronze issues here is the permanent trade relations of the population from this part of the Rhodopes with the inhabitants of Maroneia and the supply of the city with metal for the mint, because more than half of the collective finds known so far contain bronze issues**, and the archaeologists studying region, reported preserved traces of ancient mining. (219 p.). In **the area of Banite municipality, a specific dividing line** can be traced, to the east of it the coins of Abdera dominate, subsequently occupied by those of Maroneia; so the Thassian tetradrachms of the "Dionysus Soter" type are found where the earlier coins with the name of the Thassians are also found, and in the east the silver and bronze coins of Maroneia dominate. (220 p.).

Kardjali - the **dominant type in the area are the bronze editions of Maroneia - of both denominations**. They are found in the composition of several voluminous homogeneous hoards and as single finds (Table 5 and Maps 8 and 9). **The amount of coins in the finds suggests their role in making daily payments and their great popularity among the population of the area**, therefore coins of small denomination prevail. No finds with silver tetradrachms of Maroneia have been registered on the territory of the district, and the silver tetradrachms of Thassos are an exception (241).

Haskovo - **An area with a strategic position** for monetary exchange in the Thracian Southeast in the 2nd-1st centuries BC, subject

to the actions of the Pontic ruler Mithridates VI against Rome, evident from the finds of Alexander and Lysimachus type tetradrachms along the Maritsa river valley – Svilengrad, Sladun, Biser, Harmanli municipality, and the number of **Thassos tetradrachms hidden in the treasures is significant. In this area the originals are mixed with tetradrachms of the "Tassos type" and probably correspond to the wars of Rome against Mithridates VI.** (284 p.).

The summaries for each of these 6 areas are HELPFUL. For all of them is extracted in Table 7 (334 p.) from chapter. III.

Conclusion from Chapter II: The main mass of silver coins in the composition of the studied coin hoards of the studied territory is a testimony of uncertainty and dramatic events that led to their concealment. They were not involved in trade or meeting daily needs. They are not the result of transactions. Most likely payments to the local Thracian aristocracy for participation or neutrality in military campaigns and actions. CONTRIBUTION.

CHAPTER THREE: COIN CIRCULATION. CHARACTERISTICS BY REGIONS, TYPES AND GROUPS.

This chapter is essential for the synthesis, after the analysis and comments in Chapter II. It is important to note that the studies and field observations in **the studied territory indicate a concentration of archaeological sites - including coin finds, mainly around road arteries, river valleys, places with difficult access and good visibility.** (287-8 p.) - CONTRIBUTION. Objectively, it was reported that **98 collective finds were commented on in the study**, a large part of which were published in the bulletins and are already in scientific circulation: of them, **55 are homogeneous, with coins of one type, and 43 – mixed**, with two or more coins type in its composition; **Predominant emissions**

of precious metal - silver, an indicator of the nature of coin circulation in the studied territory. (288 p.) CONTRIBUTION.

Of particular importance is the observation that the treasures plotted on the map are not distributed evenly, but delineate several different zones: one part has a relatively low concentration of finds; another - forms small areas with a significant accumulation of small or voluminous treasures. **Larger hoards with silver tetradrachms in their composition are probably part of salaries or rewards from conducted military operations, and they often testify to intensive contacts with the great Hellenistic centers of Asia Minor. (289 p.).** CONTRIBUTION

After the analysis of the coin finds and the types of coins in their composition, the main areas with greater density are marked on the map for their distribution, **they follow the route of the Diagonal Road and the valley of the Maritsa River, and two others are formed in the immediate vicinity of the Maritsa: one in the area of the mineral spring of Merichleri and another - in the area of the Chirpan Heights. Congestion is also observed in the territory between Maritsa and its tributary - the river Sazliyka. (332 p.) CONTRIBUTION**

Of great value is the conclusion **that in the area of the Eastern Rhodopes, the concentration of finds is limited to the valley of the Arda River and around the passes - Avrenski and Enidze, as well as near the places with traces of ancient mines for the extraction of gold, silver and lead. (332 p.). CONTRIBUTION**

All statistics in the presentation of 17 coin types and 8268 coins in collective and individual finds (334 p. Table 7) is a PARTICULARLY VALUABLE CONTRIBUTION CONCLUSION. It can be seen that the Tetradrachms of Thassos II period, incl. "Tasso type" - a total of 2777+, as well as Tetradrachms Maroneia

II period - a total of 2464+. This is more than half of the coins presented, which defines the significant role of these two mints.

Conclusions from Chapter III (339 p.):

First. The most common coins bearing the name of the Thassos penetrated the region at the end of the 2nd and the first two decades of the 1st century BC. They were cut according to the needs of Rome in various centers on the mainland by hired workshops. There is no evidence of active coinage on the island itself; because of their great popularity, they alone became subject to intensive imitative, highly barbarized coinage. CONTRIBUTION

Second. After the series of military campaigns of Rome in Eastern Thrace, begun by M. Terentius Varro Lucullus in 72 BC, there was a sharp decrease in cash flows; many of the mints are closed, including those on the Western Black Sea coast; imitations appear to fill the need for cash to make markets function. CONTRIBUTION

Third. The coins of Maroneia are second in volume after the Tassos coins and cover only certain areas of the studied territory. Their concealment is most intense in the Rhodope region. The military operations of M. Minucius Rufus in 109 BC may be allowed to have an influence in concealing them. against the Bessoi. CONTRIBUTION.

CONCLUSION (340-344c.) presents

III. THE MAIN CONTRIBUTION CONCLUSIONS:

1. Several main types of late Hellenistic editions stand out. **Predominant emissions are of precious metal - silver, an indicator of the nature of coin circulation in the studied territory. The treasured voluminous treasures are probably part of salaries or emoluments from conducted military operations.**

2. It turns out **that the tetradrachms of Thassos and those of the "Thassos type" dominate, which together with their imitations occupy almost 37% of the volume of recorded hoards. The following are the tetradrachms and bronze issues of Maroneia with almost 30%, the tetradrachms of Athens "New Style" - with 5.7% and those of Alexander and Lysimachus type with 3.4%. Istia's tetrobols occupy the honorable fifth place with 1.2%. Bronze imitations of the Head of God Strymon / Trident type register at 0.9%. The tetradrachms of FMD - with 0.7% and of the Roman quaestor Esilas - with 0.6% are relatively modestly present. Almost symbolically, the drachmas of the Adriatic cities are represented...**

3. **Concentration of archaeological sites - including coin finds, are registered mainly around road arteries, river valleys, places with difficult access and good visibility.** The movement of money flows is from south to north, according to the routes of the pre-Roman and main Roman road arteries, minor roads and their local branches, marked as a result of the surveys made over the years.

4. The analysis of the coin finds from the studied territory and the contact zones unequivocally points to the historical period in which they were accumulated. **At the beginning of the studied period - the end of the 3rd and the beginning of the 2nd century BC the dominant type of coins are the names of Alexander III, Lysimachus and Philip III. Tetradrachms of the new types have not yet been discovered.**

5. The events that led to the hiding, hoarding or loss of **the coins that we find today are related to the period from the last Macedonian war, which ended with the victory of the Roman Republic over Macedonia in 168 BC, to the middle of the 1st century BC.**

6. The replacement of the late Hellenistic coins with the Roman republican denarius is a well-conceived process, the beginning of which can be sought in the years after the removal of the Pontic ruler Mithridates VI, and its end - after the battles of Philippi in 42 BC and Actium 31 BC. Until then, Rome used the late Hellenistic coinage, well known and accepted in the local market.

The BIBLIOGRAPHY (Cyrillic and Latin) is spread over 25 pages (345-69) and is extremely detailed and comprehensive.; **Internet sources - attached** on 369-70 p.; **Abbreviations used** – 370-71 p.; **Table 8** Ancient coins from the 2nd - 1st centuries BC from the fund of RHM - Haskovo. Examination of the composition of the metal (X-ray fluorescence analysis) - 372-80 p.; **Collective findings by regions** - 381-83 p.; **Legend coin types** – 384 p.

THE ABSTRACT meets the requirements, I accept the contributions listed in it, adding others I have noted in the review. Mariana Slavova has 4 publications on the topic of the dissertation, of which 3 are co-authored and 1 is independent, which exceeds the required 2 articles.

Scientometrics. Mariana Slavova **collects 35 points**, which is more than the required 30.

The inspection of the Publishing Complex at SWU-Blagoevgrad, dated 06.03.2023, shows that **the text of the dissertation** has a similarity index of 7%, **which means that there is no plagiarism.**

IV. CRITICAL NOTES AND RECOMMENDATIONS:

After everything has been said, **I have no scientific and methodological notes** so far. But I will note a **technical inconsistency and an error in the numbering of the parts in the Dissertation Contents:** It is placed I. at the Introduction, which should not be

numbered. Hence the error that Chapter I. is marked with II., Chapter II - with III., and Chapter III. is also marked with III... In addition, on page 37, instead of saying that the **Institute** of Trachology at the BAS was founded in **1972**, it says that the **Center** for Trachology at the BAS was established, which the Institute was transformed into in **2007**.

I recommend to clean up what was allowed technically, and not out of ignorance, incorrect placement of a full and incomplete article - in some places an incomplete article was placed instead of a full article or vice versa. E.g. already on p. 38 above instead of the Institute (full article)... it says the Institute (incomplete)...

Finally, I cannot fail to note that this is a large, excellent, and well-done work, with colorful maps and detailed tables, which exceeds the volume and contribution required by an ordinary dissertation. Therefore, **I recommend** that it be printed not only in Bulgarian, but also translated into English, in order to present this professionally processed and historically interpreted numismatic information in an international scientific perspective.

V. CONCLUSION. Based on everything that has been said up to this point, I give a POSITIVE ASSESSMENT AND VOTE "YES" for the receipt of a educational and scientific degree “*doctor*” (PhD) by full-time doctoral student **Mariana Slavova**, for the dissertation *Coin Types and Coin Circulation along the Middle Course of the Maritsa River in the 2nd-1st centuries BC*. Blagoevgrad, 2023, in the scientific specialty of *Archaeology, incl. numismatics and epigraphy*, in professional direction 2.2 History and Archaeology.

Date: 26.05.2023 г.

Reviewer:

Prof. Kalin Porozhanov Dr. DSc